

ГАННА ВІВАТ

ЛІРИКА ДИСИДЕНТІВ
В ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОМУ
ПОЛІ МНОЖИННОСТІ

У ПОЕТИЧНОМУ ПОЛІ ІНТЕРТЕКСТУ

Віват Г. І. Лірика дисидентів в інтертекстуальному полі теорії множинності: Монографія. – Одеса: ВМВ, 2010. – 368 с.

Хоч у сучасній філологічній науці вже існує ціла низка відповідних розвідок, проблеми інтертекстуальності продовжують привертати увагу дослідників із різних наукових сфер – мистецтвознавства, культурології, семіотики, лінгвістики, літературознавства. Монографія Ганни Віват присвячена вивченню внутрішньотекстуальних і міжтекстових зв'язків у творчості поетів-дисидентів, взаємодії раціональної та ірраціональної сфер у їхньому доробку, шляхів трансформації інтертекстуальних сюжетів та образів крізь призму авторського світовідчуття і світобачення. У рецензованій праці інтертекстуальні виміри поезії І. Калинця, М. Руденка, І. Світличного, В. Стуса проаналізовано в аспекті впливу на семантику, стилістику, жанрову та версифікаційну природу їхньої лірики в літературно-культурному контексті 60–80-х років ХХ століття.

Структуру монографії, яка складається з п'яти розділів, підпорядковано концепції дослідження поезії в інтертекстуальному полі множинності. Безпосередньому вивченню інтертекстуальних контактів у ліриці дисидентів передують історія виникнення ідеї інтертексту, яка ґрунтується на міркуваннях М. Бахтіна щодо діалогічної природи художніх текстів, теорії анаграм Ф. де Сосюра, дослідженнях пародії Ю. Тинянова й теоретичних працях Р. Барта, М. Ріффатера, Ж. Женетта, Ю. Кристєвої та ін. У першому розділі монографії ("Інтертекст як літературознавча проблема") дослідниця, пропонуючи власну класифікацію інтертекстуальних зв'язків, визначає методологічні принципи, які складають основу цього розмежування: класифікацію текстових запозичень здійснено на основі теорії множин і теорії реляцій. Безумовно, наведена авторкою класифікація не вичерпує всього спектра явищ інтертекстуальності, однак становить вагомий внесок у систематизацію цього сегмента художньої культури. Дослідниця також здійснила результативну спробу визначити місце й роль лірики дисидентів у літературному процесі другої половини ХХ ст. крізь призму їхньої інтертекстуальної практики. До

розгляду було залучено твори поетів, що найвиразніше віддзеркалюють міжтекстову та міжсуб'єктну дифузію.

Особливо цікавим видається розділ "Онтологічна та екзистенційна парадигма у творчості українських дисидентів", де спостережено баланс між раціональною та ірраціональною сферами у світоглядних позиціях поетів-дисидентів, філософську ускладненість їхньої лірики, енциклопедичність знань. Авторка доводить, що поетичні тексти І. Калинця, М. Руденка, І. Світличного, В. Стуса репрезентують ідеї філософії кардіоцентризму, екзистенціалізму, гегелівського діалектизму, східних філософій, християнські віровчення, ніцшеанські впливи, які стосуються морального самоусвідомлення та самовивершення особистості. Прикметно, що Г. Віват, по суті, уперше в українському літературознавстві розглянула поезію дисидентів на міжпредметному рівні, що значно розширює усталені погляди на методологію аналізу лірики. Увагу дослідниці привернув "негуманітарний" науковий матеріал, який містять поетичні тексти (загальна та спеціальна теорії відносності, квантова теорія, закон Архімеда, теорія Великого Вибуху, проблема використання надпотужних енергій, теорія катастроф,

теорія міжгалактичних подорожей, експоненціальний закон тощо). Досліджено комплекс мікрообразів, що складають просторово-часовий континуум, геометричні фігури, фрактальні структури, гама-промені, спектр радіохвиль, нейтрино, стрілу часу, семантику чисел та одиниць вимірювань (коефіцієнт корисної дії слова, питома вага стопи, глибина й вага поезії) тощо. У полі зору дослідниці гностичні та онтологічні зацікавлення поетів. Вона вдало доповнює філологічний дискурс даними природничих наук, уловивши перегук між лірикою І. Калинця, М. Руденка, І. Світличного, В. Стуса та їхніми науковими працями, публіцистикою й епістолярієм.

Толерантну наукову дискусію з попередниками репрезентовано у третьому розділі монографії (“Літературно-мистецькі контакти та паратекстуальні зв’язки в доробку поетів-дисидентів”), де вперше системно розглянуто міжтекстові дифузії, перегуки і збіжності, інтертекстуальність і новизну поетичних жанрів і форм версифікації, паратекстуальні зв’язки та інтермедіальні параметри лірики І. Калинця, М. Руденка, І. Світличного, В. Стуса.

У розділі “Традиційні сюжети та образи у творчій інтерпретації поетів-дисидентів” подано аналіз образів грецької та римської міфологій, праукраїнських язичницьких богів та міфологічних архетипів, міфологічно-літературних традиційних образів (Фауста й Мефістофеля), докладно простежено біблійні образи (Бога, Спасителя, Богородиці, Юди Іскаріотського, Ноя, пророка Йони), історичні образи князів, гетьманів, козацьких ватажків та ін. у дисидентській ліриці. Широкий спектр традиційних образів і розмаїття проблем, порушуваних у зв’язку з художнім змалюванням та екстраполяцією тем, мотивів і проблем на національний ґрунт, на слушну

думку авторки, відіграють значущу роль в осягненні світоглядної системи І. Калинця, М. Руденка, І. Світличного та В. Стуса. За міграціями сюжетів та образів, зреалізованих у новому культурному середовищі, актуалізуються певні світоглядні переконання авторів.

Фольклорний інтертекст, що відображає поліфонію впливу національної духовної культури на поетів, репрезентовано у п’ятому розділі праці (“Фольклорна та фольклороїдна інтертекстуальна практика поетів-дисидентів”), де розглянуто алюзії, опосередковані пареміями, пісенні алюзії та ремінісценції, казкові елементи в ліриці І. Калинця, М. Руденка, І. Світличного та В. Стуса. Світоглядні параметри художнього мислення поетів, на думку дослідниці, реалізуються через творче переплавлення народної мудрості та створення власних афористичних висловлювань, що поповнили скарбницю загальнокультурного фонду світової літератури.

Монографія Г. Віват – це, безумовно, оригінальне дослідження, позначене новаторством наукового пошуку, зацікавленістю актуальними проблемами сучасного літературознавства. Праця стала першою спробою системного вивчення інтертекстуальної практики І. Калинця, М. Руденка, І. Світличного, В. Стуса, у результаті якого розроблено послідовну аргументовану концепцію множинності інтертекстуального дискурсу лірики поетів. Науково обґрунтовано звучить і висновок авторки: хоч світоглядні позиції українських дисидентів – це продукт певної епохи й національного середовища, усе ж вони не замикаються в суспільно-історичних рамках, а органічно вливаються в загальнолюдський культурний процес. Дослідження може бути цікаве не лише філологам, а й культурологам, екологам, соціологам, історикам.

Отримано 2 листопада 2010 р.

*Василь Марко
м. Кіровоград*

